

GEORGE MARCU

**DOAMNE și DOMNIȚE,
PRINȚESE și REGINE
în
ISTORIA ROMÂNILOR**

Ediția a II-a revăzută și adăugită

Cuvânt-înainte
Acad. Răzvan THEODORESCU

EDITURA MERONIA

- Strihan, Petre, *Regența în dreptul feudal român*, în „RdI”, 32, nr. 4, 1979, pp. 687–703.
- Székely, Maria Magdalena, *Femei-ctitor în Moldova medievală*, în „AIIADX”, nr. XXXII, 1995, pp. 441–457.
- Idem, *Imposibila biografie. Vieți de femei din Moldova de altădată*, în „ASUAICT”, LVI–LVIII, 2010–2012, pp. 103–116.
- Idem, *Născută spre a fi doamnă: Maria, ultima soție a lui Ștefan cel Mare*, în „AP”, VIII, nr. 1, 2012, pp. 315–348.
- Idem, *Neamul dinspre mamă al lui Petru Rareș*, în „AG”, V, nr. 1–2, 1998, pp. 170–178.
- Totoiu, Georgeta, *Rolul logofătului Ivan Noroceea în viața politică a Țărilor Române în a doua jumătate a sec. al XVI-lea*, în „RdI”, XVI, nr. 2, 1963, pp. 409–428.
- Zabolotnaia, Lilia, *Considerații privind divorțul lui Alexandru cel Bun cu Ryngaŭa-Anna*, în „RIM”, nr. 1, 2008, pp. 144–152.
- Idem, *Condiții de încheiere a căsătoriei în Evul Mediu. Studiu comparativ*, în „Tyragetia”, serie nouă, I, nr. 2, 2007, pp. 107–112.
- Idem, *Movilele și descendenții. Pagini necunoscute. Unele contribuții la genealogia descendenților lui Ieremia Movilă*, în „Tyragetia”, serie nouă, II, nr. 2, 2008, pp. 27–42.
- Idem, *Între politică și destin. Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu, văzută prin prisma seculară a istoriei*, în „RIM”, nr. 3, 2008, pp. 16–45.
- Idem, *Personajele feminine din neamul Movilă. Katarzyna Radziwiłł în Aspectele istorice și culturale ale relațiilor polono-române*, Suceava, 2016.
- Idem, *Situația femeilor din Moldova în Evul Mediu. Imaginea, statutul social, drepturile și obligațiunile (sec. al XVI-lea – mijlocul sec. al XVII-lea)*, în *România: A Crossroads of Europe*, The Center for Romanian Studies, Iași-Oxford-Palm Beach-Portland, 2002, pp. 43–57.
- Idem, *The Impact of the Ottoman Factor on the Status of Women in the South-Eastern European Countries in the Middle Ages Through Historiography Perspectives*, în „Codrul Cosminului”, XIX, nr. 1, 2013, pp. 127–140.
- Idem, *The Story of the Courtship of Catherine „The Circassian”, the Second Wife of the Prince Vasile Lupu*, în „Codrul Cosminului”, XVIII, 2012, nr. 1, pp. 43–50.
- Zahariuc, Petronel, *Aspecte din viața necunoscută a Sultanei, fiica lui Mircea Ciobanu*, în „Revista de istorie socială”, VIII–IX, 2003, pp. 69–81.

CUPRINS

Cuvânt-înainte	5
Notă liminară	9
Abrevieri și sigle	15
DOAMNE și DOMNIȚE, PRINȚESE și REGINE	
Dicționar	17
Indicele personalităților incluse în lucrare	199
Bibliografie selectivă	215

A

Aglae Ghica-Rosetti, Prințesa ~

(n. 1834 – d. 17 ian. 1903)

Fiica domnului Moldovei Grigore Alexandru Ghica (1849–1856) și a Anei Catargi. După moartea mamei sale, în 1838, ea și sora ei Natalia (†1899) au fost crescute de sora tatălui lor Elena Ghica-Șubin (†1889), pe moșia ei de la Vaslui. La vârsta de opt ani, A. este adusă de tatăl ei la Iași, unde studiază la pensioanele „Garet” și „Hadek”, apoi urmează cursurile Institutului „Demergel” din Viena (1844–1848). Deprinde cunoștințe de limbă franceză, engleză și germană, de desen și muzică (Radu Rosetti). După revenirea la Iași, fiind „o bună româncă, unionistă” (*Idem*), ia lecții de limba română cu un mare literat, prozator și traducător Theodor Codrescu, membru corespondent al Academiei. La 11 iun. 1850, la doar 16 ani, se căsătorește cu Răducanu Rosetti (†1872), mai în vârstă decât ea cu 21 de ani, iar după moartea acestuia cu Antoine Allaux (1833–1904). Din prima căsătorie a avut un fiu, viitorul politician și istoric Radu Rosetti (†1926), și trei fete, Ana, Margareta și Zoe. Fiind deosebit de frumoasă, pictorul bavarez Ernst Wilhelm Rietschel a reprezentat-o în chipul unei țărănci care toarce fuiorul, în gravura *Mädchen aus der Moldau (Fată din Moldova)*, așa cum relatează fiul ei, Radu Rosetti: „Pe la începutul domniei lui Grigore Ghyka venise la Eși un pictor acuarelist bavarez, numit Rietschel, însărcinat de regele Ludovic I, al Bavariei, acel admirator pasionat de femei frumoase, să adune chipuri de frumuseți femeiești din toate țările. Văzând, la nu știu ce prilej, pe mama, a cerut numaidecât voie să-i facă portretul, ceea ce i s-a acordat fără greutate”.

(n. aprox. 1344 – d. p. 1396)

Fiica domnului Țării Românești Nicolae Alexandru (1351/1352–1364) și a doamnei Clara, sora domnului muntean Vladislav Vlaicu (1364–1376/1377). A fost căsătorită, înainte de 1360, cu țarul bulgar de Vidin Ivan Sracimir (1356–1365, 1369–1396), fiul surorii lui Nicolae Alexandru, devenind astfel țarină de Vidin. Au avut împreună cel puțin trei copii: două fete, Doroslava (căsătorită cu regele Tvrtko I al Bosniei), cea de-a doua a murit la o vârstă fragedă la curtea regală a Poloniei, și pe Constantin (†1422), deținător al titlului de țar al Bulgariei după moartea tatălui său. Implicată fără voia ei în politica țaratului, A. a fost luată prizonieră, alături de soțul ei, de regele Ungariei Ludovic d'Anjou (1342–1382), în 1365, și dusă în captivitate împreună cu toată familia la castelul Humnik din Croația. A fost eliberată prin eforturile lui Vladislav Vlaicu în 1369, an în care începe cea de-a doua domnie a lui Ivan Sracimir (†1397). Din scrisoarea papei Urban V (1362–1370), trimisă „nobilei doamnei Clara, văduva răposatului Alexandru voevod în Vlahia” în 1370, aflăm că soția țarului de Vidin a fost îndepărtată de „schismatici și de ereziile în care fusese mai de mult” (*apud* Dinu C. Giurescu), probabil fiind nevoită să treacă la catolicism în perioada captivității din regatul maghiar. La Vidin, A. organizează un cerc literar și, la 1360, coordonează apariția unei culegeri de vieți ale femeilor martire, „care înfățișau pentru dânsa o culegere de modele ale vieții închinată lui Dumnezeu, potrivită cu o princesă «evlavioasă și slăvită»” (Nicolae Iorga), sanctificate de Biserică, numită *Sinaxarul sfintelor și martirelor venerabile*, o hagiografie care cuprinde 13 martire, dar și o descriere a Locurilor Sfinte din Ierusalim, alături de *Tetraevangheliarul* mitropolitului Danail. „Prin voința Tatălui și străduința Fiului și prin asistența Duhului Sfânt, în zilele credincioșilor i cel mai înalt autocrat și țar de bulgari și greci, Ioan Sratsimir, credincioasa și sfânta născută țarina Anna s-a străduit și a

poruncit ca această carte să fie scrisă la comanda ei, numită adunare a sfintelor femei binecuvântate și mucenice. Fie ca acestea să fortifice țara țarului, țarinei sale și a copiilor lor și [le aduce] sănătate pentru trupurile lor și mântuire pentru sufletele lor. Aceasta a fost scris în orașul Vidin în anul 6868 [1359–1360]. Slavă Dumnezeului nostru pentru totdeauna, Amin” (*apud* A. Alberti). Probabil a fost luată în captivitate împreună cu soțul ei, la 1396, și dusă de otomani în Anatolia unde i se pierde urma. „...Opera de patroană literară a domniței Ana dovedește valoarea culturală a celui dintâiu secol din istoria politicește organizată a poporului român” (Nicolae Iorga).

Ana [Anca, Neacșa], Doamna Moldovei

(n. sf. sec. XIV – d. 2 nov. 1418)

A doua soție a lui Alexandru cel Bun (1400–1432), mama lui Iliș [Ilia] (1432–1433, 1435–1436, 1436–1442), domni ai Moldovei. A asigurat legitimitatea fiilor ei la tronul Moldovei. După căsătoria încheiată în 1407 sau 1408 cu Alexandru cel Bun, s-a născut primul fiu, Ilia, la 20 iul. 1409, așa cum relatează *Letopisețul lui Ștefan cel Mare*: „Și i s-a născut [lui Alexandru cel Bun] cel dintâi fiu, numit Ilie voievod, în anul 6917 (1409), iul. 20, din cneaghina Neacșa”. A. l-a însoțit pe domn, la Sniatyn, în mai 1415, la depunerea omagiului de vasalitate față de regele Poloniei, Władysław II Jagiełło (Jan Długosz). Fiind bolnavă și neputând fi tămăduită de doctori, „atunci Iosif mitropolitul a săvârșit slujbă domnească, cu mare sobor de preoți la moaștele Sfântului Ioan pentru doamna țării. Și unindu-se cu rugăciunile lor și cea a lui Vodă Alexandru și a Ancăi [A.] doamna, le-a ascultat Dumnezeu cererea lor și a Sfântului Ioan și a dat vindecare bolnavei, pentru care toată curtea mult s-a bucurat și multă mulțumire și laudă a adus lui Dumnezeu Mântuitorul pentru binefacerea aceasta” (*Viața Sfântului Ioan*). A. a participat, alături de Alexandru cel Bun, la **ceremonia aducerii moaștelor Sf. Ioan cel Nou, considerate**

făcătoare de minuni, de la Cetatea Albă la Suceava: „Iar la leatul 6923 (1415) au trimis de au adus cu multă cheltuială și moaștile sfântului mucenic Ioan Novii de la Cetatea Albă, de la păgâni și le-au așezat în târgu în Suceava, la mitropolie, cu mare cinste și cu litie, pentru paza și ferința scaunului domniei sale, carile și prăznuiește miercuri, joi, în săptămâna rusaliilor, care vor ceti la cărțile bisericii mai pre largu pentru mucenicia lui” (Axinte Uricariul). În picturile murale din bisericile Mănăstirilor Voroneț și Sucevița (jud. Suceava), care reprezintă scena aducerii moaștelor, ea apare înveșmântată într-o mantie lungă de brocart roșu împodobită cu mărgăritare și cu capul acoperit cu un văl de culoare gălbuie, peste care poartă coroana de aur încrustată cu pietre prețioase. A dăruit satele Vaculinții și Seliștea lui Zărna Mănăstirii Moldovița (jud. Suceava) „de a ei bună voie și cu bună știre, chiar înaintea morții sale”. Este înmormântată, alături de soțul ei, în biserica Mănăstirii Bistrița (jud. Neamț), ridicată de Alexandru cel Bun, piatra de mormânt fiind „pusă mai târziu de Ștefan cel Mare” (Ștefan Gorovei), nepotul ctitorului: „Io Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, am înfrumusețat acest mormânt doamnei Ana, doamna lui Alexandru Voievod, mama lui Ilie Voievod, care s-a strămutat la veșnicele lăcașe în anul 6926 (1418), luna noiembrie, 2 în timpul egumenului popa Gligorie”.

Ana Bantăș-Cantemir, Doamna Moldovei

(n. jumătatea sec. XVII – d. între iul. și oct. 1677)

A treia soție a lui Constantin Cantemir (1685–1693), mama lui Antioh (1696–1700, 1705–1707) și Dimitrie Cantemir (1693, 1710–1711), domni ai Moldovei. Este fiica lui Dumitrașcu Bantăș și a Varvarei Silion, descendentă a unei vechi familii de boieri moldoveni de rangul II, Bantăș: „Bântășeștii n-au fost niciodată printre familiile fruntașe ale Moldovei și nu au jucat mare rol” (I. Tanoviceanu). A fost vară de gr. 3 a Anastasiei, soția lui Gheorghe Duca, domn al Moldovei

(1665–1666, 1668–1671, 1672, 1678–1683) și Țării Românești (1673–1678), chiar dacă Dimitrie Cantemir o considera „nepoată după mamă a Anastasiei, soția lui Duca-Vodă”. S-a căsătorit cu Constantin Cantemir (†1693), mai vârstnic decât ea cu 18–20 de ani, în 1669 (1668 la Sever Zotta, 1670 la P. P. Panaitescu, 1672 la Constantin Rezachevici). Au avut împreună trei copii: Antioh (†1724) și Dimitrie (†1723), viitori domni ai Moldovei, și o fată, Elisabeta (†1697), care se va căsători în 1690 cu Mihai Racoviță (†p. 1750), domn al Moldovei (1703–1705, 1707–1709, 1715–1726) și al Țării Românești (1730–1731, 1741–1744). Foarte cultivată, „deprinsă cu cea mai bună învățătură” (Dimitrie Cantemir), A. și-a convins soțul analfabet („carte nu știa, ce numai iscălitura învășas<ă>, de o făcea” – I. Neculce) să aducă profesori renumiți pentru copiii lor, cum a fost călugărul grec Ieremia Cacavelas, filosof și teolog de marcă, cu studii la Leipzig și Viena. Chiar dacă era foarte mic când mama lui a murit, „foarte probabil, de la ea a moștenit Dimitrie Cantemir dragostea pentru carte” (Constantin Rezachevici). El o considera „...femeie vrednică a fi pomenită înainte de toate femeile ale aceluia veac, deprinsă cu cea mai bună învățătură, foarte pricepută și prevăzătoare în trebile gospodăriei (și sunt de adăugat cele ce se cuvin să fie laudate la o femeie înzestrată cu virtute)”. Moare la nașterea Elisabetei și a fost înmormântată, se pare, pe moșia sa de la Tomești, în ținutul Tutovei (azi, jud. Vaslui).

Ana Catargi

(n. 1813 – d. 16 iun. 1839, Chișinău, Basarabia)

A doua soție a domnului Moldovei Grigore Alexandru Ghica (1849–1856). Este fiica lui Iordache Catargi și a Elisabetei Rosetti. Primul ei soț, la doar 13 ani, a fost boierul Ion Buhuși, „ajuns la vârsta coaptă, hursuz, cu desăvârșire lipsit de cultură și înzestrat cu o inteligență cu mult sub mijlocie” (Radu Rosetti), de care însă a divorțat în 1829. S-a căsătorit apoi, în 1831, cu

Grigore Ghica (†1857), recent divorțat de Elencu Sturdza. Au avut împreună două fete, Aglaie și Natalia. La 26 de ani, în timpul unei călătorii în Basarabia, A. a răcit și, fiind însărcinată, boala s-a agravat iar după două luni a murit, la două ore după ce a născut o fetiță fără viață.

Ana Movilă [Anna Mohylanka], Domnița ~
(n. 1600/1601 – d. 1666)

Fiica domnului Moldovei Ieremia Movilă (1595–1606) și a Elisabetei. A fost căsătorită de patru ori cu magnați poloni: voievodul din Sieradz Maximilian Przerębski (†1639), castelanul de Kamieniec Jan Szedziwóy Czarnokowski (†1643), Władysław Myszkowski (†1658) și hatmanul regal Stanisław Potocki (†1667). Din prima căsătorie a avut doi fii, Piotr și Zygmunt Karol. A. a încercat să obțină tronul Moldovei pentru fratele ei Bogdan, care se convertise la Islam, cu 30 de ani în urmă, dar nu a reușit din cauza contextului politic din regiune. S-a amestecat în războiul civil, dintre rege și șleahță (nobilimea polonă), pentru succesiunea la tronul Poloniei, trecând de partea regelui, Ioan Cazimir II Vasa (1648–1660). Rămasă ortodoxă până aproape de moarte, când, se pare, ultimul soț a convins-o să treacă la catolicism, A. a făcut o serie de dării unor lăcașuri ortodoxe, printre care o Evanghelie slavonă dăruită bisericii ortodoxe din Lemberg (Lvov), și a obținut de la rege întărirea privilegiilor Bisericii „Adormirea Maicii Domnului”, căreia îi acordă sume de bani. Mai multe tablouri, în care este pictată, se găsesc la „Wilanów Palace Museum” din Varșovia. Criticată pentru implicarea ei în politica Poloniei, mai ales de către unii membri conservatori ai nobilimii, A. a fost considerată „instigatoarea nedreptei alegeri condeene; sprijinitoarea apăsării fără de lege a libertății polone, aprinzând focul între cetățeni, sporind dihaniile iadului”.

**Ana de România [Anne Antoinette Françoise
Charlotte Zita Marguerite],
Principesă de Bourbon-Parma**

(n. 18 sept. 1923, Paris, Franța – d. 1 aug. 2016,
Morges, Elveția)

Soția regelui Mihai I (1927–1930, 1940–1947). Este fiica principelui René de Bourbon-Parma (†1962) și a principesei Margareta a Danemarcei (†1992), descendentă a caselor regale din Portugalia și Danemarca. A studiat pictura la Paris și a urmat cursurile școlii de artă “Parson’s School of Design din New York”, în anii 1940–1943. Din 1943, în al Doilea Război Mondial (1939–1945), a participat, sub drapelul Franței, ca infirmieră și șofer pe ambulanță, în luptele din Algeria, Maroc, Italia, Luxemburg și Germania, fiind ridicată la gradul de locotenent și decorată cu Crucea de Război a Republicii Franceze (1945). L-a întâlnit pe regele Mihai I (n. 1921) la 20 nov. 1947, cu ocazia cununiei principesei Elisabeta, viitoarea regină Elisabeta II a Marii Britanii, la dineul organizat la Londra de ambasadorul din Luxemburg. Căsătoria celor doi a avut loc după abdicarea forțată a regelui Mihai (30 dec. 1947), la 10 iun. 1948, la Palatul regal din Atena, la invitația regelui Paul I al Greciei (1947–1964), înrudit cu Casa Regală din România. Pentru că au dorit o ceremonie ortodoxă iar Papa nu a fost de acord, familia ei nu a putut participa la ceremonia de nuntă, A. fiind condusă la altar de unchiul ei, Erik. Căsătorită, ea a primit titlul de „Majestatea Sa Regina Ana a României, Principesă de Bourbon-Parma”. Au locuit la Florența, la Lausanne (unde se nasc primele trei fiice), la Bramshill House, în Hampshire și la Ayot St-Lawrence, în Hertfordshire (Anglia) și, din 1956, la Versoix (Elveția). Fiicele lor (Margareta, Elena, Irina, Sofia și Maria) au fost botezate și crescute în confesiunea ortodoxă. După căderea regimului comunist în 1989, familia regală s-a întors în România, în mai 1992, unde A. s-a implicat în colectarea de ajutoare pentru copiii orfani. A scris împreună cu regele Mihai piesa de teatru *The Choice* (1960). Ea declara:

„Consider că sunt foarte norocoasă! Fiind alături de omul iubit, simt că trebuie să fac mai mult pentru el și pentru visele lui. Dumnezeu mi-a dat omul vieții mele, aici nu încapă nici un dubiu! Viața a fost generoasă cu mine, mi-a dat enorm de mult”. A fost decorată cu Marea Cruce a Ordinului „Carol I”, Marea Cruce a Ordinului „Sfânta Olga și Sfânta Sofia”, Grecia, Marea Cruce a Ordinului de Malta și Marea Cruce a Ordinului „Coroana României”. A decedat la un spital din orașul elvețian Morges și este înmormântată în noua necropolă regală de la Curtea de Argeș.

Anastasia, Domnița ~

(n. p. 25 ian. 1372 – d. 26 mart. 1420)

Fiica lui Lațcu (1368 – c. 1375), domn al Moldovei, și a doamnei Ana. A păstrat religia ortodoxă, ca și mama ei, Ana, care „rezistă ispitei papale” (C. Rezachevici), în timp ce Lațcu trecuse la catolicism, primind astfel o legitimare internațională din partea Papalității. Fiind singura fiică, descendentă, prin tatăl ei, a întemeietorului Moldovei, Bogdan I (c. 1363 – c. 1367), și putând asigura legitimitatea ocupării tronului de către un bărbat, „Anastasia trebuia măritată pe dată, spre a da Moldovei un Domn” (Constantin Gane). S-a considerat că a fost căsătorită, probabil, în 1373, cu nobilul lituanian Iuri Koriatovici (†1375): „Fiica lui Lațcu, Anastasia, despre care s-a crezut că ar fi soția lui Iurg Litvanul” (N. Iorga). A primit de la nepotul ei, Alexandru cel Bun (1400–1432), domeniul Coțmani (prin documentul din 6 iul. 1413), pe care l-a dăruit, după moarte, Mănăstirii Bogdana din Rădăuți. Este înmormântată în pronaosul Bisericii „Sf. Nicolae” a Mănăstirii din Rădăuți, necropola domnească unde se află mormintele voievozilor Moldovei: Bogdan I, Lațcu, Roman I (1392–1394) și Ștefan I (1394–1399). În pictura de lângă mormântul ei, personajul feminin încoronat, condus de Sf. Maria către Iisus, este considerat a fi reprezentarea A., și astfel „am avea aici pictat cel

mai vechi portret al unei femei, cunoscut în Moldova, deoarece a putut fi executat în anul 1415, în orice caz înainte de 26 mart. 1420” (N. Grigoraș). Iar pe lespedeaa așezată pe mormântul ei de către Ștefan cel Mare (1457–1504) stă scris: „Io Ștefan Voievod, Domnul Țării Moldovei, în anul 7005 (1497) luna aprilie 11, am înfrumusețat acest mormânt străbunicii [strămoașei] mele, cneajnei Anastasia, care a dat Coțmanul acestui locaș, fiica lui Lațcu Voievod. Ea a răposat în anul 6928 luna martie 26 (1420)”.

Anastasia Duca,

Doamna Moldovei și a Țării Românești

(n. – d. a. 15 mart. 1704, Iași)

Soția lui Gheorghe Duca, domn al Moldovei (1665–1666, 1668–1671, 1672, 1678–1683) și al Țării Românești (1673–1678), mama domnului Moldovei Constantin Duca (1693–1695, 1700–1703). Este fiica marelui vistiernic Dumitru Buhuși (†1647) și a Ecaterinei [Dafina] Jora (†a. 1695) care, după moartea soțului, se va recăsători, probabil în 1659, cu viitorul domn al Moldovei Eustratie Dabija (1661–1665). În preajma datei de 8 apr. 1662 (Maria Magdalena Székely), A. este dată de soție lui Gheorghe Duca, albanez „de neam prost” (Antonio Maria Del Chiaro) sau grec rumeliot „slugă a unui negustor” (Atanasie Comnen Ipsilanti), „un necioplit, lipsindu-i orice știință” (Dimitrie Cantemir), ajuns mare postelnic și mare vistiernic la curtea lui Eustratie Dabija. Au avut împreună nouă copii: trei băieți (Constantin, Matei, Ștefan) și șase fete (Ecaterina, Ileana, Alexandra, Maria, Safta, Anastasia), între care Constantin, cel mai mare dintre ei, va ajunge domnul Moldovei. După moartea lui Eustratie Dabija, cu ajutorul soacrei sale care avea cunoștințe la Constantinopol, Gheorghe Duca obține tronul Moldovei pentru o jumătate de an (1665–1666), perioadă în care soția sa, A., se află în relații cu Anna Bornemisza (†1688), soția principelui Transilvaniei Mihail Apaffy I (1661–1690) și se intitulează în documente „doamna